

Univerzita J. A. Komenského

Roháčova 63, Praha 3 - Žižkov 130 00

SEMINÁRNÍ PRÁCE

Studijní předmět: Etika v pedagogice

**Téma: Šikana na základních školách. Etika
z pohledu školního metodika prevence.**

Zpracoval:	Radoslava Jarošová
Forma studia:	kombinované studium
Obor studia:	speciální pedagogika -vychovatelství
Ročník:	1.
Studijní skupina:	M021
Akademický rok:	2013/2014
Vyučující:	PhDr. Olga Nytrová

„Člověk si musí najít svou cestu. Jestli ji opravdu hledá, najde ji velmi brzy. Potom se jí ale už musí držet, nebo zabloudí.“

T. G. Masaryk

„Čím více máme lásky, tím lehčeji projdeme světem.“

Immanuel Kant

„Ve škole vše sloužiti má i pomáhati budoucímu životu.“

J.A.Komenský

„Člověk se plně projeví, teprve když změří své síly s nějakou překážkou.“

Saint-Exupéry

„Demokracie je úsilí proti nadpráví, proti násilnosti“

T.G.Masaryk

„Odpouštět a neživit v sobě zlobu jsou prostředky k nápravě ostatních. Pomstou, odplatou nebo hněvem nemohou být křivdy odčiněny. Zlo může být vyloučeno jen dobrem. Pomsta může zplodit jen novou křivdu nebo prodloužit již trvající nepřátelství. Shovívavost a odpuštění jsou potřeby k nápravě.“

Konfucius

Obsah

1. Úvod do tématu	4
2. Šikana	5
2.1 Definice šikany	5
2.2 Druhy šikany	5
2.3 Proč dochází k šikaně?	5
2.4 Stadia šikany	6
3. Šikana ve školách	7
3.1 Rozdíly mezi škádlením a šikanou	7
3.2 Zvládání šikany a agresivity ve škole	8
3.3 Kazuistika	9
4. Školní program proti šikanování	10
5. Minimální preventivní programu	11
5.1 Etika z pohledu primárního preventisty	12
5.2 Prevence v oblasti rizikového chování	13
6. Závěr	14
7. Seznam použité literatury	15

1 Úvod do tématu

V této seminární práci se zabývám šikanou na základních školách z pohledu učitelů a odborníků pro danou problematiku. Školy mají odpovědnost za to, aby předcházely vzniku tohoto problému.

Je důležité vytvořit pro každého žáka takové školní prostředí, kde se bude cítit bezpečně. Bohužel společenské postoje k šikanování jsou ovlivněny zlehčováním a neznalostí.

Pro každého pedagoga by měl být hlavní cíl při rozvoji osobnosti žáka vytvořit takovou osobnost, u níž se projevuje láska vůči sobě a láska k druhým. Pro rozvoj osobnosti je nezbytné vést k prosociálnímu chování, inspirovat je k pozitivním vzorům, otevřeně vyjadřovat své city, vycítit, co druhá osoba prožívá, jak myslí a cítí. Je potřeba si uvědomit, že agresivita a zlost nás oslabují a působí na nás negativně.

Není dobré podceňovat postupy a metody prevence, nejružnější druhy náprav a v neposlední řadě zlehčovat šikanu jako takovou.

Podle různých statistik násilných trestných činů se v poslední době zvyšuje agresivita mládeže. Objevuje se také jev – krutost bez prožitku nenávisti či vzteku. Například chlapec kopne do nohy mladšího spolužáka, kterého ani nezná a nic proti němu vlastně nemá. Udělal to jen tak.

Dříve byla větší kázeň, žáci více respektovali autoritu pedagoga. Krutost a zlomyslnost jsou odvěké lidské nectnosti, proto se i v dřívější době objevovalo týrání slabých jedinců těmi silnějšími a ubližování jim. Je však otázkou, proč šikana stále přibývá, které postupy jsou účinné v prevenci a ve zvládnutí šikany.

Cílem mé seminární práce je snaha o zmapování šikany jako nebezpečné formy agrese, která narušuje cíle a vzdělání ve škole. Protože šikana zůstává dlouho skrytá, je velmi nebezpečná. V této práci se věnuji problematice šikany z pohledu třídního učitele, primárního preventisty a etické výchovy. Studium odborné literatury jsem zjistila, že šikanu nestačí jen odsuzovat, je třeba ji i pochopit.

1 Šikana

1.1 Definice šikany

Dříve než se začnu zabývat touto problematikou, je nutné šikanu definovat. Šikana pochází z francouzského slova *chicane*, což znamená zlomyslné týrání, pronásledování, obtěžování, sužování. Šikanu jako pojem zavedl pražský psychiatr Petr Příhoda. Několik definic této mimořádně nebezpečné formy násilí můžeme nalézt v odborné literatuře. Pavel Říčan (1995) definuje šikanu jako „*tělesné, psychické nebo kombinované ponižování, případně týrání jedinců jinými, nejčastěji ve vrstevnických skupinách.*“¹ Michal Kolář (2001) popisuje šikanu následovně: „*Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.*“²

1.2 Druhy šikany

Šikanu členíme na aktivní, pasivní, fyzickou, verbální a v neposlední řadě na přímou a nepřímou – například: Agresor nepustí oběť na požádání do třídy, nedovolí jí si sednout do její lavice, používá vůči oběti různé nadávky, zesměšňuje ji, uráží, rozšiřuje o ni nejrůznější pomlavy, neodpovídají na pozdrav, na různé druhy otázek, malují urážlivé a ponižující kresby. Verbální pasivní druh šikany může být i to, když se spolužáci nezastanou oběti při nespravedlivém obvinění u něčeho, co jí provedl agresor.

Díky vnějším projevům lze také odlišit různé typy šikanování, například mezi chlapci a dívkami, u tělesně postižených apod. U agrese považujeme za vnější znaky například nepoměr sil, pravidelné opakování, záměrnost, samoúčelnost agrese. To, co agresor považuje za tzv. „legraci“, je pro oběť velmi nepříjemné.

2.3 Proč dochází k šikaně?

Šikana má více příčin. Některé příčiny můžeme vidět na první pohled, některé zachytíme teprve tehdy, když jdeme do hloubky problému.

¹Hartlovi, Pavel a Helena.: *Psychologický slovník*, Praha, 2000, s.591.

² Kolář M.: *Bolest šikanování*, Praha, 2001, s.27.

2.4 Stadia šikany

Motto: „Školní šikanování je nemoc skupinové demokracie a má zákonitý vnitřní vývoj.“³ Michal Kolář

Podle M. Koláře mají vztahy při šikaně svoji vnitřní dynamiku a vývoj. Od zárodečné podoby až k nejvyššímu stupni systémového ničení pozitivních vztahů mezi jednotlivými členy skupiny.

Šikana má celkem pět stadií, která můžeme rozdělit takto: První stadium je takzvaný ostrakismus – ve skupině je někdo, kdo je nejméně vlivný, je neoblíbený, není uznáván, ostatní ho pomlouvají, dělají mu nepříjemné legrácky. Toto stadium je podle P. Říčana zárodek šikanování s rizikem dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium lze charakterizovat jako přitvrzenou manipulaci a fyzickou agresi. Pokud se ve skupině začne hromadit napětí, stres, začnou neoblíbení jedinci sloužit jako hromosvod.

Spolužáci si začnou na úkor slabších ventilovat nepříjemnou náladu, například z těžkého testu. Můžou se projevit i nevybíravé žerty, kdy jedna skupina tyto žerty vymýšlí, druhá se baví a někteří se tváří, že se jich to vůbec netýká.

Pokud nikdo nezasáhne, skupina se dostane do třetího stadia, kdy má již žertování podobu šikany. V tomto stadiu se vytváří jádro agresorů, šikanuje se systematicky. Pro skupinu je toto stadium kritické. Nejvíce je ubližováno těm, kteří jsou v hierarchii skupiny nejnižší. V tomto stadiu i děti, které se vyvíjí morálně dobře, se přizpůsobují normám agresorů. Často situaci zachrání nejenom vnímavý pedagog, ale i spolužák, morálně zralé dítě, povznesení nad špatné názory ostatních.

Ve čtvrtém stadiu již většina žáků přijímá normy agresorů, stávají se nepsaným zákonem. Zde se můžou i v některých případech bezproblémoví žáci chovat krutě. Pokud se i oni aktivně účastí šikanování, začne jim to také přinášet jakési uspokojení. Málokdo se dokáže takovýmito normám násilí postavit a čelit mu. V tomto stadiu je zákaz takzvaného „bonzování“.

Pátý stupeň, dokonalou šikanu neboli totalitu, popsal Michal Kolář takto: „*Zhoubný proces bez radikální pomoci zvenčí obvykle nezadržitelně ústí do posledního stadia nemoci. V něm jsou normy agresorů přijaty nebo respektovány všemi, popřípadě téměř všemi členy skupiny a dojde k plnému nastolení totalitní ideologie šikanování, tzv. stadia vykořisťování.*“³ V tomto stadiu je skupina rozdělena na ty, co mají všechna práva, a na ty, kteří nemají práva žádná.

³ Kolář, M.: *Skrytý svět šikanování ve školách*, Praha, 1997, s.36

3 Šikana ve školách

3.1 Rozdíly mezi šikanou a škádlením

Rozpoznat obyčejné škádlení od šikanování je velmi komplikované. M. Kolář pro lepší orientaci udává, že: *„Při škádlení se očekává, že to bude legrace pro obě strany. Ale když je patrné, že ten druhý to jako legraci nebere, že je zraněný, pak iniciátor škádlení pocítuje lítost, omluví se a v činnosti už dále nepokračuje. U šikany je to obráceně. Agresor chce druhému ublížit, chce ho ranit. A má z toho radost. Nejenže se mu neomluví, ale své chování opakuje. A většinou násilí stupňuje.“*⁴

U škádlení jde pouze o vzájemnou legraci, seznamování, zájem o druhé, uvolnění napětí ve třídě. V postoji pak o respekt k druhému a sebeúctu. Ani jedna strana neporuší hranice a nepoužije své plné síly. Žák se může bránit a škádlení opětovat, nemá pocit ponížení, necítí se trapně a zachovává si důstojnost. Žáci prožívají vzrušení ze hry, radost, někdy i naštvání, ale ne bezmoc. Můžeme to brát pouze jako varovné signály, ale v žádném případě to nelze podcenit. V případě šikanování je motivem například moc a krutost, touha (chuť) zranit, ponížit, zabít nudu, žárlivost a v neposlední řadě i ublížit. Silnější strana nebere ohled na slabšího, mladšího. U šikany se pak projevuje jako emoční stav bolest, stud, strach.

V případě šikanování je dopad velmi vážný. Uvedu příklad ze své praxe: dítě má strach chodit do školy, trpí depresemi, pochybuje o sobě, ztrácí důvěru. Tím, že je šikana tak zákeřná a skrytá, nelze popírat její počáteční stadium – ostrakismus.

Ve školách nejčastěji dochází k šikaně ve třídách, v jídelně, na hřišti, v tělocvičně, v šatnách, na záchodech a na dalších různých místech, kde se děti často setkávají.

Pedagog by měl být připraven na to, že pokud se objeví v jeho škole či v jeho třídě šikana, může v důsledku strachu dojít k bagatelizaci, očerňování dítěte, nebo dokonce svalování viny na rodiče. *„Volání rodičů o pomoc nesmí pedagog odbýt závěrem z jedné vody načisto – není to šikanování, ale pouze škádlení.“*⁵

⁴ Kolář, M.: *Nová cesta k léčbě šikany*, Praha 2011, s.64

⁵ Tamtéž, s.66

3.2 Zvládání šikany a agresivity ve škole

„Nevěřte, že člověk se může stát šťastným nešťastím druhých.“

Seneca

Podle různých psychologických výzkumů má velký vliv skupina. Má moc zneužívat a vylučovat ty, kteří jsou jiní nebo zranitelní. Pro svůj záměr dokáže agresor získat skupinu, proti jejíž povaze bývá oběť bezmocná.

Každý dobrý učitel by měl znát postavení jednotlivých žáků v kolektivu třídy z hlediska vlivu a oblíbenosti. Toto je možné zjistit například ze sociometrie. Zvládne-li se omezit šikana, zlepšuje se i celková atmosféra, kázeň a pořádek ve škole. Tím se podaří zvýšit spokojenost žáků.

Děti šikanou trpí. Nabídneme-li jim dostatečnou pomoc v tomto rizikovém chování, získáme jejich spojení a důvěru i celkovou ochotu podřizovat se řádu.

Někteří učitelé o šikaně ve škole či třídě vědí, ale mlčí z obavy, že jim bude vytknuto, že třídu nejsou schopni zvládnout.

Škola spolupracuje s rodiči na ochraně žáků před tímto rizikovým jevem. Nepodceňuje žádné přímé nebo nepřímé příznaky šikany, jako jsou například: přímé – nadávky, posměchy, ponižování, urážející přezdívky, „legrácky“, kritika dítěte, příkazy, kterým se musí dítě podřídít, honění, strkání, kopání, rány, které oběť nápadně nevrací, rvačky, kdy je jeden žák slabší, snaží se uniknout, menší děti u toho mohou plakat.

Pak jsou také nepřímé signály, a to: žák bývá často osamocen, ostatní si ho nevšímají, nemá žádné kamarády, při hře bývá zařazen jako poslední, o přestávkách vyhledává učitele, pokud se má vyjádřit před skupinou, je ustrašený, nejistý, může působit smutně, stísněně, mívá blízko k pláči, může dojít ke zhoršení prospěchu, poškozené oblečení, odřeninám, modřinám. Zvýšenou pozornost je třeba věnovat dětem, které nastoupí z důvodu přistěhování.

„Děti, které mají náskok ve slovním projevu, jsou všeobecně méně agresivní než děti, které se neumějí snadno vyjadřovat a snaží se dokazovat svou nadřazenost rychlostí, s níž napřahují pěsti. Vždycky zde existuje nadřazenost mezi agresivitou a opožděným vývojem.“⁶

„Někdy se oběť agrese stane agresorem, protože jiné chování nezná, chce se pomstít nebo se domnívá, že na to má právo.“⁷

⁶ Antier, E.: *Agresivita dětí*, Praha, 2004, s.65

⁷ Bourec S., Gravillonová I.: *Šikana ve škole, na ulici, doma. Jak bránit své dítě*, Paris 2004, s. 68

3.3 Kazuistika⁸

Mezi stěny - Film o šikaně na základní škole

Vzhledem ke skutečnosti, že s dětmi probírám dané téma v hodinách výchovy ke zdraví a v Peer programu, aktuálně vybírám materiály věnující se problému šikany a umožňující diskuzi a práci se skupinou. Z tohoto hlediska je tento film velmi podnětný.

Děj filmu se odehrává mezi žáky základní školy. Hlavní postavou je sympatický Martin (Filip Gavlas). Pochází z docela dobře situované rodiny, ve škole patří k výborným žákům. Jeho na první pohled poklidný život narušují dva spolužáci, Jakub (Tomáš Váhala) a Pavel (Jan Kovář). Jakub je frajírek, který se rád předvádí, zejména před třídní dívčí partou (Táňa Hlostová, Martina Hekerová, Barbara Matosová). Před pedagogy je však slušný a přátelský. Pavel je Jakubovou pravou rukou, snaží se svého kamaráda napodobit. Jejich velkou zálibou je fyzicky a psychicky napadat své slabší spolužáky. Příběh je založen na dvou myšlenkových liniích.

První linie sleduje Martinovy vnitřní pocity osamocení a bezmocnosti, graduující k myšlenkám sebevraždy. Marně si přeje, aby jej někdo vyslechl a pomohl mu. Jeho strach a stud mu nedovolují svěřit se rodičům (Pavla Tomicová a Ondřej Malý). Ti přičítají zhoršující se výsledky ve škole, ztracení peněz a cigaret Martinově pubertě. Jedině spolužačka Jana (Nikola Grecmanová) pozoruje dění ve třídě skepticky. Snaží se Martinovi pomoci.

Druhá linie popisuje pocity agresorů, momenty zvrátů uvnitř party, emoce a adrenalin, který se zvyšuje se stupňujícím se násilím. Scénář byl napsán dle předlohy režiséra Davida Vignera a konzultován s ředitelkou pedagogicko-psychologické poradny v Karvině PhDr. Věrou Podhornou. Stopáž filmu je 38 minut.

Tento film je také dobrou pomůckou k rozvíjení klíčových kompetencí, které vedou k formování postojů a hodnot, které jsou důležité pro rozvoj každého jedince a k osvojení si komunikačních dovedností. Podle Věry Pokorné může tento film také pomoci při diskuzi se žáky otevřeně hovořit o tomto rizikovém jevu a adekvátně se zachovat v případě, že se setkají se šikanou.

„Kdyby film dodal odvalu jedině oběti, kdyby pohnul svědomím jediného agresora, nebyla by naše práce zbytečná.“⁹

⁸ Vigner. D., Chobot J.: www.mezistenami.cz

⁹ Pokorná, V.: www.mezistenami.cz

4 Školní program proti šikanování

Cílem tohoto programu je poskytnout pedagogickým pracovníkům informace k samotnému řešení šikany. Každá škola má vytvořený „Program proti šikanování“. Tento program je tvořen na základě doporučení metodického pokynu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních, č. j. 22294/2013-1. Součástí je také metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování, ve kterém můžeme najít metodické postupy pro diagnostiku a nápravu v podobě tabulek. *„Škola má jednoznačnou odpovědnost za žáky a děti. Z tohoto důvodu pedagogický pracovník šikanování mezi žáky předchází, jeho projevy neprodleně řeší a každé jeho oběti poskytne okamžitou pomoc“⁹.*

Škola má také ohlašovací povinnost při výskytu tohoto rizikového jevu. Školní program obsahuje tyto části: zmapování situace – analýza a evaluace, motivování pedagogů pro změnu, společné vzdělávání a supervize všech pedagogů, užší realizační tým, společný postup při řešení šikanování – základní scénáře, primární prevence v třídních hodinách, primární prevence ve výuce, primární prevence ve školních i mimoškolních programech mimo vyučování, ochranný režim – demokraticky vytvořený školní řád, účinné dohledy učitelů, spolupráce s rodiči, školní poradenské služby, spolupráce s odborníky v dané problematice, vztahy se školami v okolí. V tomto metodickém doporučení také najdeme 1. pomoc pro situace, které škola zvládne sama, tzn. pro obyčejnou počáteční šikanu, celkovou léčbu v prvních dvou stádiích šikanování. Nedílnou součástí jsou také scénáře, kdy škola potřebuje pomoc zvenku (krizové scénáře). V metodickém doporučení také najdeme přesný postup při obyčejné počáteční šikaně a krizový scénář pro výbuch pokročilé šikany – Poplachový plán tzv. lynčování.

„Cílem činnosti je dobro“

Avicenna

„Život nemůže být příjemný, není-li současně čestný.“

Cicero

⁹ Metodický pokyn MŠMT č. j. 22294/2013-1.

5 Minimální preventivní program¹⁰

Tento program je základním nástrojem ve školství k realizaci preventivních aktivit pro jednotlivé typy škol v aktuálním školním roce. Podléhá kontrole České školní inspekce. Minimální preventivní program (dále jen „MPP“) je pro všechny výchovné pracovníky školy závazný.

Důležitou součástí MPP je Školní program proti šikanování. Prevence musí být nedílnou součástí výchovně-vzdělávacího a informačního procesu.

Mezi hlavní aktivity škol patří vzdělávání školních metodiků prevence a pedagogických pracovníků v metodách preventivní výchovy, jako jsou například techniky rozvíjení osobnosti, metody vytváření pozitivních vztahů mezi žáky, řešení problémových situací souvisejících s výskytem rizikového chování, systémové zavádění právní a etické výchovy, spolupráce s rodiči, odborníky a dalšími organizacemi v prevenci proti šikanování a postupy řešení podle Programu proti šikaně.

Cílem tohoto programu je zvýšit odolnost dětí a mládeže vůči rizikovému chování. Ve spolupráci s rodiči formovat takovou osobnost žáka, která je s ohledem na svůj věk schopná orientovat se v dané problematice, zkoumat ji, ptát se, dělat rozhodnutí, vážit si svého zdraví, naučí se zvládat základní sociální dovednosti a umí správně využít svůj volný čas.

Ostatní vyučující a třídní učitelé úzce spolupracují s metodikem prevence i výchovným poradcem, monitorují rizikové rodinné prostředí a riziková místa (záchody, zavřená třída, šatny...), snaží se vyhnout metodám a technikám, které zvyšují či vytvářejí napětí (ironizování, zesměšňování, častý křik, srovnávání jednotlivých tříd a žáků). Ve výuce zařazují témata z doplňujícího vzdělávacího oboru etická výchova, jako jsou například mezilidské vztahy a komunikace, prosociální chování v osobních vztazích, ve veřejném životě, spolupráce, přátelství, komunikace, city, asertivita, kreativita a iniciativa, důstojnost lidské osoby, pozitivní hodnocení sebe.

¹⁰Tyšer, J.: *Školní metodik prevence, soubor materiálů*, Most 2006

5.2 Etika z pohledu primárního preventisty

Morálka je nedílnou součástí výchovy, na které se částečně podílí i škola a mnohdy supluje roli rodiče.

Cílem výchovy je vychovat soběstačné, morálně zdravé osobnosti. Proto je důležité věnovat se také osobnosti učitele.

„Osobností se rozumí osobitost, odlišnost jedince od jiných jedinců, zejména od jedinců téhož věku a kultury.“ P. Říčan

Na základní škole pracuji jako školní metodik prevence již několik let. Koordinuji přípravu Minimálního preventivního programu. Úzce spolupracuji s vedením školy, výchovným poradcem, třídními učiteli a ostatními pedagogy, s okresním metodikem prevence a dalšími odborníky. Komunikaci přizpůsobuji věku cílové skupiny v oblasti rizikového chování. Snažím se žáky motivovat k toleranci k ostatním, určit si správný žebříček hodnot, nabízím možnosti, jak se vyhnout krizovým situacím, jak zvládat úzkost, stres, pokusit se naučit čelit tlaku vrstevníků, schopnosti správně se zařadit do kolektivu, nesoudit člověka podle prvního dojmu, zlepšit komunikační dovednosti, schopnosti pro utváření přátelských vazeb, inspirovat je ke zdravému životnímu stylu. Snažím se také, aby děti uměly správně využít své volnočasové aktivity.

Vedu ve škole již dvanáct let kroužek Pohybové aktivity, kde zejména uplatňuji hry pro zvládání agresivity a neklidu. Snažím se podchytit výskyt nežádoucích jevů a pracovat s nemocnou skupinou či jednotlivci. Praxe mě naučila, že schopnost přijímat a ustát nepříjemné věci je v této práci také velmi důležitá. Musím reagovat na témata aktuální pro žáky, např. kyberšikana. Je důležité, abych i já byla v pohodě a v klidu. Děti toto velmi dobře vnímají. Pedagog by se měl vyhnout každé činnosti, která poškozuje psychickou, fyzickou a sociální seberealizaci a pohodu žáků, činnosti dotýkající se lidské důstojnosti, měl by mít vztah k žákům, dodržovat společenská pravidla, umět se vcítit do problémů žáků, měl by používat taktní přístup k žákům i rodičům.

Myslím si, že jsem dost silná a vyrovnaná osobnost. Jsem velmi pozitivně laděný člověk. Humor mi také pomáhá zmírnit vnitřní napětí. Je pro mě důležité vést žáky k odpovědnosti za své činy, rozeznat, co je dobré a špatné, umět se vcítit do pocitů druhých lidí, nést důsledky svého jednání.

Školní metodik prevence se někdy pouští do řešení problémů, které již nespádají do jeho kompetence. Je nutné pohlídat si, co je ještě v jeho kompetenci a co by mělo být předáno do kompetence jiných organizací či odborných pracovišť. Je dobré nepřekročit osobní limity, které

představují hranici, kdy končí profesní život a začíná osobní, do kterého osobní problémy žáků nepatří.

5.2 Prevence v oblasti rizikového chování

Některé školy mají jako součást MPP Peer program - vrstevnický program, který je zaměřený na včasnou intervenci v oblasti specifické primární prevence. Předem připravení vrstevníci, kteří podporují zdravé normy a způsoby chování, vytvářejí pozitivní vzor pro ostatní.

Pořádají pro pedagogy semináře s odborníky v oblasti prevence, aby získali odbornou přípravu, dovednosti a znalosti při výskytu rizikového chování.

Aktivně zapojují do prevence šikanování i nepedagogické pracovníky, doplňují školní knihovnu o odbornou literaturu s problematikou agresivního chování a šikanování mezi spolužáky, spolupracují s odbornými službami v resortu školství, odbornými pracovišti poradenských a preventivních služeb, které poskytují odbornou konzultaci při výskytu rizikového chování.

Do jednotlivých hodin zařazují hry a techniky na podporu prevence rizikového chování. Uvádím některé z nich:

- Moje představy, jak zůstat v bezpečí
- Udělal bych, nechodil bych – názorné scénky, kde se procvičují způsoby odmítání
- Erb – profil třídy
- Tričko – výcvik dovedností, jak čelit negativním vlivům vrstevníků
- Kruh pocitů
- Emoční zázemí – sebepoznávací hra
- Odhad na první pohled slouží jako technika pro práci se třídou, či na počátku výcviku sociálních dovedností, a mnohé další techniky a hry.

Pro efektivní práci v prevenci výskytu rizikového chování je nutné analyzovat některé situace ve škole pomocí anket a dotazníků. Často se používá sociometrie, kterou lze definovat takto: „*Nauka zabývající se nalézáním a měřením sociálních vztahů, jejich struktury, síly a kladného n. negativního nulového směru.*“¹¹

„*Každý učitel by měl být takový, jakými chce mít své žáky.*“ J. A .Komenský

¹¹Hartlovi, Pavel a Helena.: *Psychologický slovník*, Praha, 2000, s.550

6 Závěr

Zpracování této práce bylo velmi zajímavé. Dozvěděla jsem se z odborné literatury mnoho nových věcí, které mi pomohly pochopit, jak zákeřná je šikana v dnešní společnosti. Tyto nové poznatky a informace určitě využiji pro mou práci školního metodika prevence. Odborná literatura mě jako třídního učitele také inspirovala k dalším námětům pro práci s třídním kolektivem.

Součástí lidské přirozenosti je agresivita, kterou není cílem úplně odstranit, ale usměrnit pro pozitivní dosažení svých cílů. Je potřeba si uvědomit, že šikana je poruchou vztahů ve skupině. Škola může ovlivnit vývoj každého žáka tím, že zajistí dítěti vhodné školní prostředí a dodá mu pocit bezpečí.

Samotný člověk má svou vlastní hodnotu. Něco tvoříme, zabýváme se něčím a to nás obohacuje. Na osobnosti každého z nás je, jaký budeme mít vztah k hodnotám, v co věří, co preferuje, jak chápe své možnosti. Samozřejmě, že také záleží na mnoha okolnostech. Školy mají etickou odpovědnost bránit šikaně.

Ze zkušenosti vím, že ne každý učitel se na tuto problematiku dívá stejně. Jednou z mnoha příčin krize v naší společnosti je úpadek autority. Například autorita učitelů druhého stupně základních škol trpí tím, že se pedagogové ve třídách střídají. Proto je velmi důležité, aby třídní učitel měl u své třídy největší podíl na výuce.

Důležité je také vést žáka v etické výchově k navázání a udržování uspokojivých vztahů, vytvoření si pravdivé představy o sobě samém, ke kritickému vnímání vzorů při vytváření vlastního světonázoru, je nutné také rozvíjet respekt k hodnotám, názorům a přesvědčení druhých lidí, schopnost vcítit se do situací ostatních lidí a v neposlední řadě také schopnost účinné spolupráce. Je nezbytné vést žáka k tomu, aby neagresivním způsobem obhajoval svá práva a agresivní a pasivní chování nahradil chováním asertivním.

Etiku chápu jako studium lidské bytosti, která se neobejde bez komunikace a hodnotových postojů. Hledá to, co je správné a dobré. V každém člověku je potřeba nacházet dobro. Každý je jedinečná osobnost. Zlo je něco, co škodí, nemá význam a zraňuje. Etika také hledá základní hodnoty, mluví o mravních normách, principech, kodexech, bez nichž by nefungovaly lidské vztahy. Škola se při řešení šikany zabývá porušením vlastní normy – školního řádu.

„Všechny dobré zásady jsou již napsány. Nyní je zbývá jen uskutečnit“

B. Pascal

7. Seznam použité literatury

Knižní zdroje

- KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Vydání. 2. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-014-3.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Myšlenky do kapsy*. 1993. Olomouc: Fin, 1993. ISBN 80-85572-23-0.
- HARTLOVI, Pavel a Helena. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.
- BOURCET, Stéphane a Isabelle GRAVILLOVÁ. *Šikana ve škole, na ulici, doma. Jak bránit své dítě.....*. Paris 2004: albatros, 2006. ISBN 80-0001552-8.
- HOLEČEK, Václav. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Pedagogické centrum Plzeň*. Plzeň: Pedagogické centrum Plzeň, 1997. ISBN 80-7020-004-9.
- KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-123-1.
- ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-049-9.
- ANTIER, Edwinge. *Agresivita dětí*. Praha: České vydání Portál, 2004. ISBN 80-7178-808-2.
- TYŠER, Jiří. *Školní metodik prevence: Soubor materiálů*. Most: Hněvín, 2006. ISBN 80-86654-17-6.

Legislativní dokument

Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních. In: *MŠMT -č. j. 222294/2013-1*. 01.09.2013.

Internetové zdroje

Mezi stěny. www.mezistenami.cz [online]. 2003 [cit. 2013-11-16]. Dostupné z www.mezistenami.cz

Jiné

DVD –Mezi stěny